

ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ

ΑΜΠΝΤΟΥΛΡΑΖΑΚ ΓΚΟΥΡΝΑ

«Υπέροχα γραμμένο
μυθιστόρημα...
Έργο ενός μασέστρου».

The Guardian

ΝΟΜΠΕΛ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
2021

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Λιποταξία**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Desertion

Από τις Εκδόσεις Bloomsbury Publishing Plc, Λονδίνο 2005

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Abdulrazak Gurnah

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Κατερίνα Σχινά

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ηρακλής Καρελίδης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Greg Heinimann

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα, Γωγώ Τρικεριώτη

© Abdulrazak Gurnah, 2005

© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Shutterstock

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2024

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2024

ISBN 978-618-01-5507-5

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 Publishers since 1979

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση 121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr
psychogios.gr

ΑΜΠΝΤΟΥΛΡΑΖΑΚ ΓΚΟΥΡΝΑ

ΛΙΠΟΤΑΞΙΑ

Μετάφραση: Κατερίνα Σχινά

Χασανάλι

Κυκλοφορούσε μια ιστορία για την πρώτη του εμφάνιση. Για την ακρίβεια, κυκλοφορούσαν περισσότερες, αλλά με τον καιρό, από αφήγηση σε αφήγηση, όλες αυτές οι ιστορίες συγχωνεύτηκαν σε μία. Σε όλες εμφανιζόταν την αυγή, σαν μορφή βγαλμένη από μύθο. Άλλοτε ήταν μια ορθόστητη σκιά που κινούνταν τόσο αργά, ώστε σ' εκείνο το παράξενο υποθαλάσσιο φως το πλησίασμά της, βραδύτατο, σπιθαμή τη σπιθαμή, σχεδόν ανεπαίσθητο, φάνταζε σαν το πλησίασμα του πεπρωμένου. Άλλοτε δεν κινούνταν καθόλου, ούτε ένα τρέμουλο, ούτε ένα τίναγμα, μόνο καρδακούσε εκεί, στην άκρη της πόλης, με γκρίζα μάτια που γυάλιζαν, περιμένοντας να φανεί ο διαβάτης που θα 'ταν τυχερό του να τον βρει, κι όταν τον έβλεπε να προβάλλει στη γωνία, γλιστρούσε προς το μέρος του για να προκαλέσει γεγονότα που κανείς δεν είχε προμαντέψει. Ένας τρίτος αφηγητής ισχυριζόταν ότι τον είχε ακούσει προτού τον δει ότι την πιο σκοτεινή ώρα της νύχτας είχε φτάσει στ' αυτιά του το ικετευτικό, βαλαντωμένο ουρλιαχτό του, λες κι ήταν ζώο του θρύλου. Αυτό που κανένας δεν αμφισβητούσε –αν και δεν υπήρχε ουσιαστική απόκλιση ανάμεσα σ' αυτές τις ιστορίες, μιας και όλες τους πρόσθεταν από μια ψηφίδα στην αλλόκοτη θωριά του ξένου– ήταν ότι ο Χασανάλι ο μαγαζάτορας τον εντόπισε, ή εντοπίστηκε απ' αυτόν.

Όλα τα πράγματα είναι τυχερά, όπως κι εκείνο το πρωτοφανέρωμά του, όμως η τύχη δεν είναι συνώνυμη με την ευκαιρία – ακόμα και τα πιο απροσδόκητα γεγονότα είναι μέρος του σχεδίου του Θεού. Με άλλα λόγια, υπήρξαν μελλοντικές συνέπειες που έκαναν να φαίνεται λιγότερο τυχαίο το γεγονός ότι αυτό τον άνθρωπο τον βρήκε ο Χασανάλι. Εκείνη την εποχή, ο Χασανάλι ήταν πάντα ο πρώτος που έβγαινε αξιήμερωτα στη γειτονιά. Σηκωνόταν προτού χαράξει και άνοιγε τις πόρτες και τα παράθυρα του τζαμιού. Ύστερα, στεκόταν στα σκαλιά και καλούσε τον κόσμο σε προσευχή, στέλνοντας τη φωνή του σ' όλες τις γωνίες του ξέφωτου μπροστά του. Σάλα, σάλα. Κάποιες στιγμές το αεράκι μετέφερε παρόμοιες εκκλήσεις από τα κοντινά τεμένη, άλλες κραυγές που παρότρυναν τον κόσμο να ξυπνήσει. Ας σαλατού χαϊρα μίναν ναούμ. Η προσευχή είναι καλύτερη από τον ύπνο. Ο Χασανάλι φανταζόταν πως οι αμαρτωλοί άλλαζαν πλευρό ενοχλημένοι που ο ύπνος τους διαταρασσόταν, και τον πλημμύριζε η αγανακτισμένη και αυτάρεσκη ικανοποίηση του ενάρετου. Όταν τελείωνε το κάλεσμα, σκουπίζε τη σκόνη και το χώμα από τα σκαλοπάτια του τζαμιού με μια ελαφριά σκούπα από καζουαρίνα, αντλώντας βαθιά ευχαρίστηση από τη σιωπηλή αποδοτικότητα της.

Τούτο το καθήκον –να ανοίγει το τζαμί, να σκουπίζει τα σκαλοπάτια, να καλεί σε προσευχή– το είχε αναλάβει για δικούς του λόγους. Κάποιος έπρεπε να το κάνει, κάποιος έπρεπε να ξυπνάει πρώτος, ν' ανοίγει το τζαμί και να φωνάζει το αντάν* για τις πρωινές προσευχές, και πάντα κάποιος το έκανε, για δικούς του λόγους. Κι όταν αυτός αρρώσταινε ή κουραζόταν από την ευθύνη, υπήρχε πάντα κάποιος άλλος που έπαιρνε τη θέση του. Ο προκατόχός του ονομαζόταν Σαρίφ

* Αναγγελία, κάλεσμα για προσευχή (αραβικά στο πρωτότυπο).

Μντόγκο, και πριν από δυο χρόνια, στο κασκάζι*, είχε κρεβατωθεί από πυρετό τόσο άσχημα, ώστε ήταν ακόμα κατάκοιτος. Ωστόσο, ήταν κάπως ανεξήγητο που είχε προσφερθεί από μόνος του ο Χασανάλι να αναλάβει το κάλεσμα της αυγής, ανεξήγητο ακόμα και για τον ίδιο. Δεν ήταν και μεγάλος ζηλωτής της πίστης – και χρειαζόταν ζήλος για να σηκώνεται κάθε πρωί και να αποσπά βίαια τους ανθρώπους από τον ύπνο. Ο Σαρίφ Μντόγκο ήταν τέτοιος άνθρωπος, από εκείνους που τους αρέσει να επιτίθενται στον εφησυχασμό και να τον τρναντάζουν για να τον αποδιώξουν. Επιπλέον, ο Χασανάλι ήταν από τη φύση του ανήσυχος, ή μπορεί και η εμπειρία να τον είχε μεταμορφώσει, να τον είχε κάνει αγχώδη και επιφυλακτικό. Αυτές οι σχεδόν νυχτερινές αγγαρείες βασάνιζαν τα νεύρα του και αναστάτωναν τις νύχτες του, πόσο μάλλον που φοβόταν το σκοτάδι, τις σκιές και τα πηγαινέλα στα έρημα δρομάκια. Κι όμως αυτός ήταν ο λόγος που τον έσπρωξε να προσφερθεί γι' αυτή τη δουλειά, σε ένδειξη υποταγής και μετάνοιας. Άρχισε να επιτελεί αυτό το καθήκον δυο χρόνια πριν από το ξημέρωμα που φάνηκε εκείνος ο ξένος, όταν ήρθε πρώτη φορά στο σπίτι του η γυναίκα του, η Μαλίκα. Ήταν μια έμμεση παράκληση να ευοδωθεί ο γάμος του και μια ικεσία να πάρει τέλος η θλίψη της αδελφής του.

Το τζαμί απείχε δυο βήματα από το μαγαζί του, όταν όμως άρχισε να κάνει το πρωινό κάλεσμα για την προσευχή, ένωσε υποχρεωμένος να ακολουθεί την τάξη που είχε επιβάλει ο προκάτοχός του, ο Σαρίφ Μντόγκο. Περιδιάβαινε τα γειτονικά στενά, κι έβαζε φωνή έξω από τα παράθυρα για να ξυπνήσει τους κοιμισμένους. Είχε σχεδιάσει μια συγκεκριμένη διαδρομή αποφεύγοντας τα χαντάκια και τις σπηλιές όπου παραμόνευε το

* Περίοδος των μουσώνων όπου επικρατούν βόρειοι άνεμοι (αραβικά στο πρωτότυπο).

απειλητικό κακό, αλλά παρέμενε επιρρεπής στα οράματα, φασματικές παρουσίες που, καθώς πλησίαζε, τις έβλεπε να χώνονται βιαστικά στα πιο σκοτεινά σημεία των δρόμων, διωγμένες από τις προσευχές και τα ιερά λόγια που ξεστόμιζε καθώς παρότρυνε τους βυθισμένους στον ύπνο πιστούς να σηκωθούν. Αυτά τα οράματα ήταν τόσο αληθινά –το νύχι ενός τέρατος που μόλις προλάβαινε να το δει στη στροφή ενός δρόμου, δυσσαστημένα πνεύματα που αγκομαχούσαν σιγανά κάπου πίσω του, εικόνες από σιχαμερά, υποχθόνια πλάσματα που έλαμπαν και ξεθώριαζαν πριν καλά καλά τα πιάσει το μάτι του–, ώστε συχνά εκτελούσε τα καθήκοντά του μουσκεμένος στον ιδρώτα, παρά την ψύχρα της αυγής. Ένα πρωί, την ώρα που έκανε έναν ακόμα ανήσυχο γύρο ιδροκοπώντας, νιώθοντας τα σκοτεινά δρομάκια να κλείνουν και να τον πιέζουν σαν τα τοιχώματα μιας στενής σήραγγας, ένωσε ένα ρεύμα αέρα στο μπράτσο του καθώς η σκιά μιας μαύρης φτερούγας πέρασε φευγαλέα από μπροστά του. Το έβαλε στα πόδια, κι ύστερα απ' αυτό αποφάσισε να βάλει τέλος στο μαρτύριο. Σταμάτησε τις νυχτερινές περιηγήσεις και φώναζε το κάλεσμα από τα σκαλιά του τζαμιού, που το χώριζε μονάχα ένα πλάτωμα από το σπίτι του. Για να επανορθώσει, πρόσθεσε στα καθήκοντά του και το σκούπισμα των σκαλοπατιών, παρότι ο ιμάμης τον είχε διαβεβαιώσει ότι το κάλεσμα από τα σκαλιά ήταν το μόνο που απαιτούσε από εκείνον και ότι ο Σαρίφ Μντόγκο το παράκανε από υπερβάλλοντα ζήλο.

Εκείνο το ξημέρωμα ο Χασανάλι διέσχισε το πλάτωμα, όταν είδε μια σκιά στο βάθος να κινείται αργά προς το μέρος του. Ανοιγόκλεισε τα μάτια και ξεροκατάπιε έντρομος. Τίποτα το απρόβλεπτο. Ο κόσμος έσφυζε από νεκρούς, και τούτη η γκρίζα ώρα ήταν το καταφύγιό τους. Η φωνή του ράγισε, τα ιερά λόγια στέρεψαν, το σώμα του τον εγκατέλειψε. Το φάντασμα τον πλησίαζε αργά, και μέσα στο χλωμό φως της αυγής ο Χα-

σανάλι νόμισε πως είδε τα μάτια του να γυαλίζουν μ' ένα σκληρό, πέτρινο φως. Αυτή τη στιγμή την είχε ήδη ξήσει με τη φαντασία του και ήξερε ότι, μόλις γύριζε την πλάτη του, το στοιχειό θα τον καταβρόχθιζε. Αν βρισκόταν μέσα στο τζαμί θα ένιωθε ασφαλής, αφού σ' αυτό το άβατο δεν μπορούσε να τρυπώσει το κακό, αλλά ήταν μακριά και δεν είχε ανοίξει ακόμα τις πύλες. Στο τέλος, πανικόβλητος, έκλεισε τα μάτια του συντετριμμένος, ικέτεψε, μπερδεύοντας τα λόγια του, τον Θεό να τον συγχωρήσει κι άφησε τα γόνατά του να λυγίσουν. Υποτάχθηκε σ' αυτό που επρόκειτο να συμβεί.

Όταν άνοιξε και πάλι τα μάτια του και κρυφοκοίταξε –λες κι ως εκείνη τη στιγμή ήταν κουκουλωμένος μ' ένα σεντόνι για να ξεφύγει από κάποιον εφιάλη και τώρα το ανασήκωνε άτολμα–, είδε τη σκιά να σωριάζεται στο έδαφος λίγα μέτρα μακριά του, στο ένα πλευρό, με το ένα γόνατο λυγισμένο. Τώρα, στο φως που γινόταν ολοένα πιο δυνατό, είδε ότι δεν ήταν φαντασμα, δεν ήταν σκιά ή στοιχειό, παρά ένας άντρας με σταχτιά επιδερμίδα και γκρίζα μάτια ορθάνοιχτα, απλανή από την εξάντληση, ούτε ένα μέτρο πιο πέρα. «Σαμπχανάλα*, ποιος είσαι; Άνθρωπος για στοιχειό;» ρώτησε ο Χασανάλι, για να είναι σίγουρος. Ο άντρας έβγαλε έναν ανάρθρο ήχο, αναστεναγμό και βογκητό μαζί, φανερώνοντας πως ήταν αναμφίβολα άνθρωπος. Έτσι έκανε την εμφάνισή του, εξουθενωμένος, χαμένος, με το σώμα του τσακισμένο, με το πρόσωπο και τα χέρια του γεμάτα αμυχές και τσιμπήματα. Ο Χασανάλι γονάτισε στη σκόνη, έφερε το χέρι του κάτω από τη μύτη του άντρα, κι όταν ένιωσε την ανάσα του ζεστή και δυνατή στην παλάμη του, χαμογέλασε στον εαυτό του, σαν να 'χε κάνει κάτι πολύ έξυπνο. Τα μάτια του άντρα ήταν ανοιχτά, μα όταν ο Χασανάλι κούνησε το χέρι του μπροστά τους, εκείνος δεν πετάρισε

* Στο όνομα του Θεού (αραβικά στο πρωτότυπο).

τα βλέφαρα. Ο Χασανάλι θα προτιμούσε να τα δει ν' ανοιγοκλείνουν. Σηκώθηκε προσεκτικά, σαν να μην πίστευε στο δράμα που ξετυλιγόταν μπροστά του και τώρα ήταν μέρος του και ο ίδιος, και, προτού τρέξει να ζητήσει βοήθεια, στάθηκε για μια στιγμή πάνω από τον μπόγο που βογκούσε στα πόδια του. Είχε πια ξημερώσει. Η στιγμή της μεγαλύτερης ευτυχίας, η πρωινή προσευχή, πετούσε και χανόταν – ήταν πολύ σύντομη –, και ο Χασανάλι δεν είχε φέρει εις πέρας τα καθήκοντά του. Φοβόταν πως οι τακτικοί πρωϊνοί προσκυνητές θα θύμωναν μαζί του όταν θα ξυπνούσαν αργότερα και θα ανακάλυπταν ότι χουζούρευαν την ώρα της πρωινής ευλογίας. Οι περισσότεροι απ' αυτούς τους πιστούς ήταν ηλικιωμένοι άντρες που έπρεπε να κρατάνε τους λογαριασμούς τους καθαρούς και ενήμερους μήπως κι αιφνίδια τους καλούσαν οι ουρανοί. Ωστόσο, ο Χασανάλι θα 'πρεπε να θυμάται ότι κι εκείνοι δεν κοιμούνταν πια τόσο καλά, αλλά στριφογύριζαν ολονυχτίς ανήσυχοι στο στρώμα και αδημονούσαν, περιμένοντας να τους απελευθερώσει το ξημέρωμα και το κάλεσμα σε προσευχή. Γι' αυτό κι όταν ο Χασανάλι ξεχύθηκε σε αναζήτηση βοήθειας, πνιγμένος από αγωνία για την ανεπάρκειά του ως μουαντίν, κάποιοι έβγαιναν ήδη από το σπίτι τους γυρεύοντας να μάθουν γιατί εκείνο το πρωί δεν είχε ακουστεί το κάλεσμα. Μερικοί μάλιστα ανησυχούσαν μήπως δεν ήταν καλά ο Χασανάλι, μήπως κάτι του είχε συμβεί μες στη νύχτα. Υπήρχαν μάρτυρες, λοιπόν, παρόντες σ' εκείνη την πρώτη εμφάνιση του ξένου, άνθρωποι που μαζεύτηκαν γύρω από το σώμα με τα ορθάνοιχτα μάτια και το παρατηρούσαν σωριασμένο σαν σκιά στο πλάτωμα μπροστά στο τζαμί.

Ο Χασανάλι επέστρεψε με δυο νεαρούς που είχε βρει μισοκοιμισμένους στην πόρτα του καφενέ. Δούλευαν εκεί και περίμεναν ν' ανοίξει, γαντζωμένοι στα ύστατα λεπτά της ηρεμίας προτού αρχίσουν τα καμώματα της μέρας, όταν όμως ο

Χασανάλι τους σκούνηξε για να ξυπνήσουν, έσπευσαν να βοηθήσουν. Όλοι ήταν πρόθυμοι να προσφέρουν ένα χεράκι βοηθείας τον παλιό καιρό. Όταν έφτασαν στη σκηνή του περιστατικού, τρέχοντας πίσω από τις ολοένα και πιο βιαστικές δρασκελιές του Χασανάλι, βρήκαν τρεις ηλικιωμένους να στέκονται λίγα βήματα πέρα από το πεσμένο σώμα και να το παρατηρούν με σχολαστικό ενδιαφέρον: τον Χάμιζα, τον Αλί Κιπάρα και τον Τζουμάνι. Ήταν οι στυλοβάτες της πρωινής προσευχής, όρθιοι ακριβώς πίσω από τον ιμάμη όσο διαρκούσε η τελετή, πρώτοι πελάτες του καφετζή κάθε πρωί. Άντρες που τα καλύτερα χρόνια τους είχαν διαβεί από καιρό, σώφρονες άντρες που προσδοκούσαν πως οι πράξεις της ζωής τους θα ζυγιάζονταν και θα κρίνονταν άμεμπτες και αψεγάδιαστες. Είχαν τα μάτια τους ανοιχτά απέναντι στον κόσμο που τους προσπερνούσε. Συνήθως δε λογάριάζαν άλλον κανένα πέρα από τον εαυτό τους, και πίστευαν ότι η ηλικία τους τους το επέτρεπε. Δεν ήταν λοιπόν απλώς τρεις τυχαίοι ηλικιωμένοι, αφού οι πάντες τους γνώριζαν και τους σέβονταν· ωστόσο, με τα μέτρα της εποχής και του τόπου τους θεωρούνταν γέροι, οι αναπηρίες τους αποτελούσαν μέρος της αξιοπρέπειάς τους και η άκαμπτη συμπεριφορά τους ήταν ίσως μια προσπάθεια να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ηλικίας και του κύρους τους. Όποιος κι αν ήταν ο λόγος που είχαν πλησιάσει, τώρα στέκονταν εκεί, παριστάνοντας τους αδιάφορους και πετώντας ένα σχόλιο κάθε τόσο, ενώ γύρω τους οι νεαροί και ο Χασανάλι πηγαινοέρχονταν όλο φούρια. Ο Χασανάλι άνοιξε το τζαμί, και οι νεαροί έφεραν το σχοίνο κλινάρι όπου ακουμπούσαν τους νεκρούς για να τους πλύνουν. Ο Χασανάλι ανατρίχιασε, αλλά δεν έβγαλε λέξη. Οι νεαροί σήκωσαν το σώμα που βαρυνγομούσε, το απίθωσαν στο κλινάρι και ετοιμάστηκαν να το μεταφέρουν.

Ξαφνικά, ξέσπασε μια σύντομη διένεξη ανάμεσα στον

Χασανάλι και τον Χάμζα, για το πού θα έπρεπε να μεταφερθεί ο άρρωστος. Ο Χάμζα ήταν επιβλητικός άντρας, παρά την ηλικία του· γκριζα, αγκαθωτά γένια σκίαζαν το ρυτιδωμένο, ροζιασμένο πρόσωπό του, αλλά τα μάτια του έλαμπαν. Στο παρελθόν ήταν ένας πλούσιος σησαμέμπορος, τώρα ήταν απλώς πλούσιος. Οι γιοι του έβγαζαν για λογαριασμό του λεφτά από ένα μεγάλο κρεοπωλείο που είχαν ανοίξει στη Μομπάσα. Ήταν πολύ εύθικτος· απαιτούσε από τους νεότερους σεβασμό, αν όχι δέος· ήθελε να ζητούν τη γνώμη του για κάθε ζήτημα, όσο ασήμαντο κι αν ήταν. Του άρεσε να τον αντιμετωπίζουν ως τον άτυπο τζαμαντάρ* της περιοχής. Στα νιάτα τους, ο Αλί Κιπάρα ήταν καλαθοπλέκτης και ο Τζουμάνι μπογιατζής, οπότε και οι δυο γνώριζαν πολύ καλά ποια ήταν η θέση τους σε σχέση με τον τζαμαντάρ και την κρατούσαν χωρίς μεμψιμοιρίες. Ο Χάμζα γύρισε να φύγει, εκνευρισμένος και ανυπόμονος, καλώντας και τους δυο υποτακτικούς του να τον ακολουθήσουν. Ήταν φανερό ότι το ηθικό καθήκον προς τον εξαντλημένο ξένο το είχε ο Χασανάλι, ακριβώς επειδή εκείνος τον είχε βρει, επομένως ήταν υποχρεωμένος να του προσφέρει φροντίδα και φιλοξενία. Ο Χάμζα το ήξερε τόσο καλά όσο ο καθένας, ίσως όμως έκανε ό,τι έκανε για να θυμίσει σε όλους ότι τέτοιες πράξεις ελέους ήταν αποκλειστικά δική του υποχρέωση, αφού, απλούστατα, ήταν πλούσιος.

Όπως και να 'χει, οι πάντες, ακόμα κι οι σοφοί ομήλικοί του, αγνόησαν ευγενικά τον Χάμζα, και ο άντρας μεταφέρθηκε καθώς έπρεπε στο μαγαζί του Χασανάλι. Η πόρτα της διπλανής αυλής, που αποτελούσε και την είσοδο του σπιτιού, ήταν πολύ στενή για το κλινάρι, οπότε οι δυο νεαροί πήραν τον ξένο στα χέρια, τον κουβάλησαν στην αυλή κι εκεί τον απίθωσαν σε μια ψάθα κάτω από το αχυρένιο σκέπαστρο που

* Βαθμός του ινδικού στρατού, αντίστοιχος του υπολοχαγού.

σκίαζε την πρόσοψη του σπιτιού. Οι τρεις ηλικιωμένοι θρησκευόμενοι στριμώχτηκαν κι εκείνοι στην αυλή, ρίχνοντας γρήγορες ματιές γύρω τους. Δεν υπήρχαν και πολλά να δουν, αλλά κανείς τους δεν είχε ξαναμπει στην αυλή του Χασανάλι, και η περιέργειά τους ήταν τέτοια, που δεν μπορούσαν να τη συγκρατήσουν ούτε καν ετούτη τη δραματική στιγμή. Η αυλή ήταν μεγάλη, εκτεινόταν σ' όλο το μήκος του σπιτιού. Φυτά και λουλούδια σε γλάστρες, δεξιά κι αριστερά από την εσωτερική πόρτα δυο παράθυρα με κουρτίνες που έβλεπαν έξω, μια πλακόστρωτη γούρνα για την μπουγάδα, μια σειρά από σερεντάνι* για το μαγείρεμα, και στην άκρη της αυλής το λουτρό κι η αποθήκη για τα χρειώδη – μια συνηθισμένη αυλή. Ίσως και να πρόσεξαν τους πρόσφατα ασβεστωμένους τοίχους και την πληθωρική ανθοφορία στις γλάστρες – ανάμεσά τους μια κόκκινη τριανταφυλλιά, μια λουλουδιασμένη λεβάντα και μια φουντωτή αλόη.

Αυτοί οι έξι είχαν μείνει ν' απενίζουν άφωνοι το σώμα για λίγο, κατάπληκτοι από το πώς είχε εξελιχθεί το πρωινό τους. Κι ύστερα άρχισαν να ξεφουρνίζουν διάφορες απόψεις για το πώς έπρεπε να ενεργήσουν προκειμένου να ανταποκριθούν στην υποχρέωση στην οποία αισθάνονταν δεσμευμένοι. Να καλέσουμε τη Μαμάκε Ζαϊτούνι τη θεραπεύτρια. Κάποιος να πάει να φέρει τον Σπαζοπόδη. Πιστεύω πως κάποιος πρέπει να τρέξει να το πει στον ιμάμη, μήπως χρειαστεί να ψάλει τις ειδικές προσευχές κατά της μόλυνσης – αν δεν έχει τίποτα χειρότερο ο άνθρωπος. Αυτός που μίλησε τελευταίος ήταν ο Χάμιζα – πάντα του άρεσαν οι μεγάλες, οι θεατρικές χειρονομίες. Ο Χασανάλι κουνούσε καταφατικά το κεφάλι σε κάθε καινούργια πρόταση ενώ κατηύθυνε το μικρό πλήθος προς την

* Είδος ψησταριάς, φουφού, για το μαγείρεμα των φαγητών, συνήθως εκτός σπιτιού.

έξοδο. Έφυγαν απρόθυμα, ωστόσο δεν είχαν άλλη επιλογή. Μόνο το δραματικό θέαμα του άντρα που βογκούσε είχε επιτρέψει την παρουσία τους στον ιδιωτικό του χώρο, οπότε ο Χασανάλι δεν είχε παρά να απλώσει τα χέρια του και να κουνήσει αποτρεπτικά τις παλάμες του για να στραφούν όλοι προς την αυλόπορτα.

«Ευχαριστώ, σας ευχαριστώ όλους. Θα ζητήσετε, παρακαλώ, από τη Μαμάκε Ζαϊτούνι να περάσει;» ρώτησε, διπλά υποχρεωμένος στους γείτονές του.

«Χωρίς αμφιβολία», είπε ο Χάμζα ο έμπορος με αλαζονική φωνή ενώ σήκωνε το ραβδί του και το κουνούσε προς το μέρος ενός από τους νεαρούς. «Πήγαινε, πήγαινε εσύ, εδώ παίζεται η ζωή ενός ανθρώπου».

Όπως ήταν αναμενόμενο, περίσσεψαν κι οι αποχαιρετιστήριες συμβουλές. Μην τον αγγίξεις ώσπου να έρθει η Μαμάκε Ζαϊτούνι. Δε θα τον αγγίξω. Μην τον μετακινήσεις ώσπου να έρθει ο Σπαζοπόδης. Δε θα τον μετακινήσω. Αν χρειαστείς βοήθεια... Θα σε φωνάξω. Ο Χασανάλι έκλεισε την πόρτα της αυλής χωρίς να τραβήξει το μάνταλο –δεν ήθελε να φανεί υπερβολικά αφιλόξενος– και ξαναγύρισε κοντά στον ταξιδιώτη που κειτόταν στην ψάθα κάτω από το σκέπαστρο. Ένωσε ξαφνικά ανήσυχος, γεμάτος άγχος που είχε απομείνει μόνος του με τον ξένο, σαν να είχε υπνωτιστεί και να 'χε πλησιάσει πολύ κοντά σ' ένα άγριο θηρίο. Ποιος θα μπορούσε να είναι; Τι σόι άνθρωπος περιπλανιόταν έτσι ολομόναχος στις ερημιές; Τώρα θυμήθηκε ότι είχε ρωτήσει και τον ξένο όσο ήταν σωριασμένος στο πλάτωμα. Ποιος είσαι; Η φασαρία που είχε προκαλέσει η εισβολή όλων αυτών στην αυλή του σίγουρα θα 'χε ξυπνήσει τη γυναίκα του και την αδελφή του, που πιθανότατα θα στέκονταν κιόλας πίσω από τις κουρτίνες του παραθύρου, περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή να βγουν για να δουν τι συνέβαινε. Άξαφνα φοβήθηκε πως είχε κάνει κάτι εντελώς

ανόητο φέροντας τον άρρωστο στο σπίτι. Σ' αυτή τη σκέψη, ρίγος αγωνίας τον διαπέρασε σύγκορμιο.

Κοίταξε τον ξένο με αποσβολωμένο χαμόγελο. Τι δουλειά είχε στην ψάθα της αυλής του ένας άγνωστος, τραυματισμένος στις ερημιές; Θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ιπτάμενο άλογο ή περιστέρι που μιλούσε με ανθρώπινη λαλιά. Τέτοια πράγματα δε συνέβαιναν σ' αυτούς. Θυμήθηκε τον τρόπο του όταν είδε για πρώτη φορά τη σκιά του και την πέρασε για φρικτό στοιχειό. Πολλά πράγματα τον τρόμαζαν – σαν δεν ντρεπόταν, μεγάλος άνθρωπος. Καμιά φορά, η ζωή του πυργωνόταν τόσο επιβλητική πάνωθ' του, που έβλεπε παντού σκιές. Θα μπορούσε να είναι ένα άσχημο, κακόβουλο οτιδήποτε εκείνη την αβέβαιη στιγμή ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι, ανάμεσα στον πραγματικό και τον απέθαντο κόσμο, αν όμως ήταν δαιμόνιο δε θα κατέρρεε στο χώμα σαν νευρόσπαστο όπως αυτός ο άντρας. Αν ήταν φάντασμα, θα χαμογελούσε προτού κάνει σκόνη την ψυχή του. Το χαμόγελο του Χασανάλι το είχε προκαλέσει τόσο ο λαγόκαρδος, δειλός εαυτός του όσο και ο άνθρωπος στα πόδια του. Γιατί δεν ήταν φάντασμα, και όχι πιο άσχημος από άλλους. Το πρόσωπό του ήταν αποστεγνωμένο, πλαισιωμένο από ατημέλητα, αχτένιστα, μακριά γκριζα μαλλιά. Τα μάτια του ήταν ακόμα ανοιχτά, θολά και απλανή, αν και ρίχνοντάς τους μια ματιά ο Χασανάλι νόμιζε πως είδε τα βλέφαρα ν' ανοιγοκλείνουν. Η ανάσα του ήταν ρηχή, κάπως λαχανιαστή, και στο βάθος της αντηχούσε ένα σιγανό βογκητό. Τα χέρια του ήταν γδαρμένα, τρυπημένα από αγκάθια. Η βαμβακερή κελεμπία που φορούσε πάνω από το παντελόνι και τα σανδάλια του ήταν γκριζα από τη σκόνη και τη φθορά. Ήταν σκισμένη και μανταρισμένη, λεκιασμένη τόπους τόπους· το πιο πιθανό ήταν να την είχε αποκτήσει στις περιπλανήσεις του κι όχι να την είχε φέρει από εκεί που είχε ξεκινήσει. Κανένas δε θα έφευγε για ταξίδι με τέτοια κουρέλια. Τα

σανδάλια ήταν στερεωμένα με λωρίδες από ύφασμα, και γύρω από τη μέση του, φορεμένα σαν ζώνη, διακρίνονταν τα απομεινάρια μιας σκούρας πουνκαμίσας. Μια άλλη λωρίδα από το ίδιο ύφασμα ήταν περασμένη σαν κορδέλα γύρω από το μέτωπό του. Ο Χασανάλι χαμογέλασε με το μελόδραμα της φορεσιάς του, όμοιας με ρούχο μαχητή, ή τυχοδιώκτη χαμένου στην έρημο. Η σκέψη έκανε το στομάχι του να σφιχτεί. Είχε φέρει μέσα στο σπίτι τους έναν ληστή, έναν άρπαγα που θα τους σκότωνε όλους; Μα όχι, ο άνθρωπος ήταν μισοπεθαμένος, ίσως θύμα ληστών και ο ίδιος.

«Ποιος είναι;» ρώτησε η αδελφή του η Ριάνα πίσω του.

«Είναι πληγωμένος», είπε, κοιτάζοντας γύρω του. Συνειδητοποίησε ότι συνέχιζε να χαμογελάει αναστατωμένος. Εκείνη στεκόταν δίπλα στην πόρτα, έχοντας τραβήξει στην άκρη την κουρτίνα και κρατώντας την ακόμα με το αριστερό της χέρι. Μόλις είχε ξυπνήσει, ο Χασανάλι το κατάλαβε από το ζαλισμένο και βαρύ βλέμμα της, από την τραχύτητα της φωνής της. Έκανε τρία βήματα μπροστά και κοίταξε ερευνητικά τον άντρα. Τα μάτια του ήταν ανοιχτά, γυάλιζαν σαν γκρίζα βότσαλα σε άλμη. Έλαμπαν. Ύστερα, είδε ξεκάθαρα πως ανοιγόκλεισε τα μάτια. Τα σκασμένα χείλη του ήταν μισάνοιχτα στη μέση ενός βογκητού. Η Ριάνα αποσύρθηκε βιαστικά, και ο Χασανάλι μόνο να φανταστεί μπορούσε ποια τρελή ελπίδα είχε γεμίσει για δευτερόλεπτα την καρδιά της.

«Τι μας έφερες, αξιότιμε αφέντη μας;» ρώτησε πίσω του, μιλώντας με την κοροϊδευτική φωνή της. Ο Χασανάλι τινάχτηκε άθελά του. Μια μέρα που ξεκινούσε μ' αυτή τη φωνή ήταν συχνά μακρόσυρτη και ταπεινωτική. Έκλεισε σφιχτά τα μάτια του για μια στιγμή ώστε να προετοιμαστεί.

«Είναι πληγωμένος», ξανάπε, και γύρισε προς το μέρος της.

Τα χείλη της ήταν στυφά, στραμμένα προς τα κάτω, το πηγούνι της σφιγμένο. Ένωσε το σώμα του να σκληραίνει από

απέχθεια. Είδε το πιγούνι της να υψώνεται ελάχιστα, προσβεβλημένο, και κατάλαβε ότι πρέπει να ήταν έκδηλος ο εκνευρισμός του. Παρά τον θυμό της όμως, είχε διακρίνει και τον πόνο στα μάτια της, οπότε χαλάρωσε κι έδιωξε τη δυσάρεστη έκφραση από τα χαρακτηριστικά του. Ίσως ήταν θυμωμένη επειδή την είχαν αναστατώσει. Της άρεσε να κοιμάται το πρωί. Αλλά... Σοβαρά τώρα, υπήρχε ένας άνθρωπος, κουβαριασμένος σαν κουρέλι μπρος στα πόδια της, μπορεί ετοιμοθάνατος, κι αυτή το μόνο που σκεφτόταν ήταν ο ύπνος της;

Ακριβώς εκείνη τη στιγμή, η γυναίκα του η Μαλίκα πρόβαλε πίσω από τον δεξιό ώμο της Ριάνα κι έβγαλε μια πνιχτή κραυγή γεμάτη συμπάθεια και φρίκη στη θέα του άντρα, ενώ το χέρι της πετούσε προς το ανοιχτό της στόμα. Τον έκανε να θέλει πάλι να χαμογελάσει τούτη η κοσμιότητά της.

«Ε, συ, περιμένε!» είπε η Ριάνα, σταματώντας τη Μαλίκα καθώς πήγαινε να κάνει ένα βήμα μπροστά. «Μη βιάζεσαι να τρέξεις εκεί πέρα. Ποιος είν' αυτός ο άντρας; Πού τον πέτυχες; Τι έπαθε;»

«Δεν ξέρω», είπε μαλακά ο Χασανάλι με την κατευναστική φωνή που χρησιμοποιούσε όταν η Ριάνα ήταν εκνευρισμένη, μια φωνή που μερικές φορές την εκνεύριζε περισσότερο. Δεν ήξερε πώς αλλιώς να της μιλήσει όταν ήταν δυσάρεστημένη, ιδίως όταν δεν μπορούσε να απαντήσει στις ερωτήσεις της. Ακόμα κι όταν είχε έτοιμη την απάντηση, ο χλευασμός στον τόνο της τον έκανε να αμφιβάλλει και να υποκρίνεται. Το γεγονός ότι αμφιταλαντευόταν και πάλι, έδειχνε ακόμα και στον ίδιο ότι για άλλη μια φορά είχε φανεί εύπιστος και αφέλης. «Έρχεται από μακριά. Είναι τραυματισμένος».

«Από μακριά; Από πού; Από τι είναι τραυματισμένος; Τι αρρώστια έχει;» ρώτησε η Ριάνα μ' ένα βλέμμα περιφρονητικής δυσπιστίας. Το ήξερε ο Χασανάλι αυτό το βλέμμα: μακάρι να 'χε το κουράγιο να της πει πόσο ασχήμαινε το πρόσωπό

της, ένα πρόσωπο κατά τα άλλα ελκυστικό και ευχάριστο. Αλλά δεν ήξερε πώς να της μιλήσει χωρίς να κάνει χειρότερα τα πράγματα. «Τι μας έφερες εδώ μέσα εσύ και τα γερόντια σου; Ένας άρρωστος άνθρωπος ξεφυτρώνει ποιος ξέρει από πού, με ποιος ξέρει ποιαν ασθένεια, κι εσύ τον φέρνεις κατευθείαν στο σπίτι μας για να πεθάνουμε όλοι μας απ' αυτό που πεθαίνει και δαύτος; Είσαι άνθρωπος της πιάτσας, εσύ. Είσαι άνθρωπος του κόσμου, καμιά αμφιβολία. Τον άγγιξες;»

«Όχι», είπε ο Χασανάλι, έκπληκτος που διαπίστωνε πως δεν τον είχε αγγίξει. Έριξε μια ματιά στη γυναίκα του τη Μαλίκα, κι αυτή χαμήλωσε το βλέμμα. Φαινόταν τόσο όμορφη, τόσο αθώα, τόσο νέα. Καθώς την κοίταζε, ένιωσε να τον κυριεύει κάτι οδυνηρό, κάτι ανάμεσα σε ζηλότυπη αγωνία για την αφοσίωσή της και λαχτάρα να την ευχαριστήσει. «Κάποιοι νεαροί τον σήκωσαν και τον έφεραν εδώ. Αλλά έχεις δίκιο, δε σκέφτηκα την πιθανότητα της αρρώστιας. Νόμιζα πως ήταν πληγωμένος. Καλά θα κάνουμε να μην τον αγγίξουμε ώσπου να έρθει να τον εξετάσει η Μαμάκε Ζαϊτούνι. Έστειλα να τη φωνάξουν. Μαλίκα, μην τον πλησιάσεις. Κάνε ό,τι λέει η Ριάνα».

«Τώρα μάλιστα, φρονίμεψες», είπε σαρκαστικά η Ριάνα, με κουρασμένη φωνή. Κι ύστερα, ρίχνοντας μια ματιά στον άνθρωπο που κειτόταν κάτω από το στέγαστρο, χαμήλωσε τη φωνή της σαν να μην ήθελε να φανεί αγενής και είπε, ψιθυρίζοντας σχεδόν: «Τον έβαλες στην ψάθα που καθόμαστε και τρώμε. Τι είχες στον νου σου όταν μας έφερνες έτσι αστόχαστα έναν άρρωστο, έναν ξένο, χωρίς να ξέρεις τι έχει; Μπορεί να πεθάνει» – η φωνή της χαμήλωσε ακόμα περισσότερο – «και να 'ρθουν οι συγγενείς του να μας κατηγορήσουν».

«Δε φαντάζομαι να περίμενες ότι θα άφηνα στους πέντε δρόμους έναν γιο του Αδάμ που υποφέρει, ενώ μπορούμε να του προσφέρουμε καλοσύνη και φροντίδα», διαμαρτυρήθηκε ο Χασανάλι.

«Ω, το ξέχασα, εσύ είσαι άνθρωπος του Θεού», είπε ανάλαφρα η Ριάνα, μισοχαμογελώντας μάλιστα. «Την επόμενη φορά, πήγαινέ τον στο τζαμί να τον φροντίσει ο Θεός. Φαντάζομαι πως πρέπει να σ' ευγνωμονούμε κι αποπάνω που δε μας έφερες κανέναν βρομερό άγριο. Πήγε κανείς να φωνάξει τη Μαμάκε Ζαϊτούνι;»

Χρόνια τώρα, η Ριάνα του συμπεριφερόταν σαν να ήταν ανόητος. Δεν ήταν πάντα έτσι. Μόνο όταν μεγάλωσε και έγινε γυναίκα άρχισε να του μιλάει λες και ήταν αργόστροφος, λες και ήταν ολότελα ανίκανος. Στην αρχή, του φαινόταν αστείο που η Ριάνα παρίστανε την ενήλικη, στην ίδια γραμμή με τη μητέρα τους που είχε γίνει δύστροπη με τα χρόνια και τη χηρεία. Εκείνος, στο μεταξύ, δούλευε μέρα νύχτα για να διαφυλάξει την τιμή τους και να φέρει φαΐ στο τραπέζι τους. Να κάτι ακόμα που δεν τόλμησε ποτέ να πει: ότι σκοτωνόταν στη δουλειά, κι αυτές αντί για ευχαριστώ τον κατέκριναν αδιάκοπα για ανεπάρκεια και αδυναμία. Με τον καιρό, η Ριάνα έγινε πιο σκληρή και περιφρονητική και ο Χασανάλι, θέλοντας και μη, συμβιβάστηκε με τον χλευασμό της. Δεν ήξερε τι άλλο να κάνει. Δεν ήταν μόνο ο χρόνος που την έκανε τόσο εχθρική. Όχι, δεν ήταν. Ήταν ο Αζάντ και ο ρόλος που είχε παίξει ο Χασανάλι σ' αυτή την υπόθεση. Μερικές φορές η φωνή της κατέκλυζε το σώμα του κι έκανε τα μάτια του να δακρύνουν από απελπισία.

«Ναι, κάποιος πήγε να τη φωνάξει», είπε. Έριξε μια ματιά στη Μαλίκα, κι εκείνη του ανταπέδωσε ένα γρήγορο βλέμμα κατανόησης κι αμέσως κοίταξε αλλού. «Υπάρχει καφές;» τη ρώτησε για ν' αλλάξει κουβέντα και να ξεφύγει από τη Ριάνα.

Η Μαλίκα έγενεψε καταφατικά. «Θα φτιάξω», είπε και, τονίζοντας υπερβολικά την επιφυλακτικότητά της, έκανε έναν μεγάλο κύκλο γύρω από το ταλαίπωρο σώμα του ξένου και κατευθύνθηκε προς το σερεντάνι, στην άλλη άκρη της αυλής.

Τις αργόσυρτες ώρες στο μαγαζί, όταν βαριόταν να ξεκουκίζει το κομπολόι του για να περάσει η ώρα, δεν κατάφερνε ν' αντισταθεί στα κύματα του άγχους που ανέβαιναν από το πουθενά και τον έπνιγαν. Τα προκαλούσαν απρόβλεπτα και, συχνά, ασήμαντα ζητήματα. Εκείνα τα χρόνια, κάτι ελάχιστο που μπορεί να τον απασχολούσε καιρό γινόταν μεγάλο και βασανιστικό – κι ένα απ' αυτά ήταν ο φόβος μήπως, μια μέρα, η κατανόηση της Μαλίκα μετατρεπόταν επίσης σε περιφρόνηση.

Η Ριάνα κάθισε σ' ένα σκαμνί δίπλα στην πίσω πόρτα και ακούμπησε στον τοίχο μ' έναν αναστεναγμό, περιμένοντας τη Μαμάκε Ζαϊτούνι. Ο Χασανάλι έκανε λίγα βήματα μακριά της, καταπνίγοντας το αίσθημα της ενοχής. Ήταν πάντα πολύ πρόθυμος να αποδεχτεί τις επικρίσεις. Θα 'πρεπε να θωρακίσει τον εαυτό του απέναντι σ' αυτά τα ανομολόγητα κατηγορώ. Ακούμπησε στον στύλο του στέγαστρου και κοίταξε τον γκρίζο μπόγο που είχε φέρει στο σπίτι. Θυμήθηκε πόσο ευχαριστημένος ένιωσε που τον είχε εκεί, στην πίσω αυλή του, και χαμογέλασε στη σκέψη ότι ο Χάμιζα είχε προσπαθήσει να του τον κλέψει. Ο Χάμιζα δεν μπορούσε ν' αντισταθεί σε ανάλογες περιπτώσεις, πάντα ήταν ανταγωνιστικός, πάντα έκανε επίδειξη. Θα προσπαθούσε να του κλέψει τον ξένο αν ήταν ένας βρομερός άγριος, όπως είχε πει η Ριάνα; Ο Χάμιζα είχε πάντα στην άκρη της γλώσσας του ένα σωρό ιδέες για τους άγριους. Στα νιάτα του, όταν έκανε εμπόριο, είχε ταξιδέψει ανάμεσά τους και είχε συναλλαγές μαζί τους. Έλεγε πόσο απρόβλεπτος ήταν ο θυμός τους, πόσο αλόγιστη η απληστία τους, πόσο ανεξέλεγκτη η πείνα τους. Ζώα. Θα έφερνε ο Χασανάλι έναν άγριο στο σπίτι του; Η σκέψη τον έκανε να χαμογελάσει. Ασφαλώς όχι, όλοι τούς έτρεμαν. Κυκλοφορούσαν αποτρόπαιες ιστορίες με δαύτους. Κανείς δεν επιβίωνε εκεί έξω στο ύπαιθρο εκτός από τα θηρία και τους άγριους που δε φοβούνταν τίποτα, και φυσικά τους φανατικούς Σομαλούς και τους Αβησσυνούς και

τους συγγενείς τους, που είχαν χάσει προ πολλού τη λογική τους στους ατέλειωτους πολέμους τους. Έριξε μια ματιά στη Ριάνα και είδε ότι παρατηρούσε το χαμόγελό του με επικριτικό ύφος. Κούνησε αργά, απορριπτικά, το κεφάλι της. Τα μάτια της ήταν ορθάνοιχτα τώρα, ολότελα ξύπνια.

«Μασικίνι», είπε. «Κακομοίρη».

«Σκεφτόμουνα τον Χάμιζα», είπε εκείνος. «Ήθελε να τον πάρει στο σπίτι του. Πάντα πρώτος θέλει να είναι αυτός ο γέρος».

«Κι εσύ τον εμπόδισες, έτσι;» είπε σαρκαστικά, με κάτι σαν δέος στη φωνή της.

Εκείνη τη στιγμή άκουσε ομιλίες πίσω από τη μάντρα της αυλής. Είχε φτάσει η Μαμάκε Ζαϊτούνι. Όταν ο Χασανάλι άνοιξε την πόρτα, είδε πως οι τρεις ηλικιωμένοι κάθονταν στο σχοινένιο κλινάρι περιμένοντας τα νέα και οι δυο νεαροί περιτριγύριζαν τη Μαμάκε Ζαϊτούνι σαν φύλακες άγγελοι. Η θεραπεύτρια τον προσπέρασε βιαστικά, μικροσκοπική και ακαταπόνητη, απαγγέλλοντας προσευχές σ' έναν σταθερό, υπόκωφο τόνο, ξετυλίγοντας, θαρρείς, το κουβάρι της ζωής της. Ο Χασανάλι δεν περίμενε πως όλοι αυτοί θα χασομερούσαν έξω από την αυλή του. Τους έκανε νόημα να φύγουν, φροντίζοντας η χειρονομία του να είναι κάπως διφορούμενη για να μην παρεξηγηθούν, κι έπειτα έκλεισε την πόρτα και την αμπάρωσε.

«Όλα καλά εκεί μέσα;» Ήταν η βροντερή φωνή του Χάμιζα, που κάλυψε όλες τις άλλες, ως συνήθως. Ο Χασανάλι άνοιξε πάλι την αυλόπορτα και τους έγνεψε να σωπάσουν, αλλά ευχαριστήθηκε όταν είδε πως οι τρεις ηλικιωμένοι ήταν όρθιοι και οι δυο νεαροί είχαν σηκώσει το κλινάρι στους ώμους και ετοιμάζονταν να φύγουν. Τους χαιρέτησε κι έκλεισε γρήγορα την πόρτα.

«Χασανάλι, πότε θ' ανοίξεις το μαγαζί;» ρώτησε ο Τζουμάνι πίσω από τον τοίχο. Ήθελαν να βγει το συντομότερο δυνατόν ώστε να τους δώσει αναφορά για το τι γινόταν.

«Έρχομαι, αδελφοί μου», απάντησε.

«Πάμε να προσευχηθούμε», φώναξε ο Αλί Κιπάρρα, ίσως για να δελεάσει τον Χασανάλι να τους ακολουθήσει.

Η Μαμάκε Ζαϊτούνι φίλησε το χέρι της Ριάνα και της Μαλίκα, μολονότι δεν άφησε καμιά να φιλήσει το δικό της. Ήταν ένα τέχνασμα των ταπεινών, να φιλάς το χέρι του άλλου και να αποσύρεις στα γρήγορα το δικό σου πριν προλάβει να σου ανταποδώσει το φιλί. Το να μην επιτρέπει σε κανέναν να φιλάει το χέρι της ήταν ο τρόπος της να δείχνει ταπεινότητα ακόμα και στους πιο ταπεινούς, και όλοι έλεγαν ότι αυτό ήταν στοιχείο της αγιότητάς της κι ένας από τους λόγους που ο Θεός τής είχε δώσει το χάρισμα της θεραπείας, όπως και στον πατέρα της πριν από εκείνη. Μουρμουρίζοντας προσευχές από μέσα της, έβγαλε το μπουμπούι της και το δίπλωσε προσεκτικά, σαν να ήταν φτιαγμένο από το καλύτερο μετάξι κι όχι από αγανό βαμβάκι, σαν να ευδίαζε από θυμίαμα σανταλόξυλου και να μη μύριζε καπνό από ξύλα και λίπος. Το παλιό βαμβακερό σάλι της ήταν σφιχτά τυλιγμένο γύρω από το πρόσωπό της και το άφησε να πέσει ως τους καρπούς της ώστε να φαίνονται μόνο τα χέρια της και το αδρά περιγραμμένο πρόσωπό της. Έβγαλε τα σανδάλια της, πάτησε στην ψάθα κι έκανε έναν κύκλο γύρω από τον άνθρωπο χωρίς να τον αγγίξει, ισχνή και σκυφτή σαν γέρικο όρνιο. Είπε μια προσευχή, για να ζητήσει βοήθεια και προστασία ενάντια στο απειλητικό άγνωστο, κι έπειτα παρακάλεσε τη Ριάνα και τη Μαλίκα να μπουν στο σπίτι, για να γλιτώσουν τον ξένο από τον εξευτελισμό – αυτά ήταν τα λόγια της. Μιλούσε απότομα, εκνευρισμένα, λες και οι δυο γυναίκες έπαιρναν κάποια ανάρμοστη ευχαρίστηση περιφερόμενες γύρω του. Πάντα έτσι ήταν, δραστήρια και συγκεκριμένα, ποτέ δεν αμφέβαλλε για το ποιο ήταν το σωστό.

Η Ριάνα έβγαλε έναν ανυπόμονο ήχο, αλλά δεν έφερε αντίρρηση. Ο συνδυασμός ταπεινότητας και θάρρους της θε-

ραπεύτριας αφοπλίζει τους πάντες και απέτρεπε οποιαδήποτε άρνηση· η πνευματική της δύναμη έπειθε τον καθένα ότι γνώριζε τι έπρεπε να γίνει. Έσκισε την κελεμπία με μια λεπτή λεπίδα χωρίς να μετακινήσει τον άντρα, ανοίγοντάς την από τον γιακά ως τον αστράγαλο. Είχε ανοιχτόχρωμη επιδερμίδα – ήταν Ευρωπαίος. Το σώμα του ήταν λεπτό και οστεώδες και φάνταζε εύθραυστο και αλλόκοτο στο φως που δυνάμωνε ολοένα. Στην αρχή ο Χασανάλι νόμισε πως ήταν ένας από τους ανοιχτόχρωμους Άραβες από τον βορρά για τους οποίους είχε ακουστά, εκείνους με τα γκριζα μάτια και τα χρυσά μαλλιά, αλλά όταν του έβγαλαν τα σανδάλια και το παντελόνι, είδαν πως ήταν απερίτμητος. Μζούνγκου, μονολόγησε η Μαμάκε Ζαϊτούνι. Ευρωπαίος. Ήταν μελανιασμένος και γρατζουνισμένος, αλλά δεν είχε πληγές στο στέρνο ή στα πλευρά του. Η κοιλιά του ήταν τόσο παράξενα χλωμή και λεία, που έμοιαζε παγωμένη και νεκρή, και τα κοκαλιάρικα χέρια της Μαμάκε Ζαϊτούνι μετεωρίζονταν διστακτικά, θαρρείς σαγηνευμένα και περίτρομα πάνω απ' αυτά τα σημεία, σαν να ήθελε να τα αγγίξει από περιέργεια, σκέφτηκε ο Χασανάλι. Ήταν τα ίδια ακούραστα χέρια που ζύμωναν το ψωμί που πουλούσε καθημερινά η Μαμάκε Ζαϊτούνι, τα ίδια χέρια που το έπλαθαν και το πετούσαν στο ταψί, που το γύριζαν από την άλλη πλευρά και το έβγαζαν χωρίς να καούν. Τα ίδια χέρια που μάλαζαν ένα πονεμένο νεφρό, που ξεγεννούσαν ένα αιμόφυρτο μοσχαράκι, που βουτούσαν χωρίς δισταγμό στην ανθρώπινη αγωγή. Και τώρα αιωρούνταν πάνω από τη χλωμή κοιλιά αυτού του ανθρώπου.

Τον γύρισαν στο πλάι. Ο άντρας βόγκηξε και άνοιξε τα μάτια. Ο Χασανάλι περίμενε ότι θα ανέδινε κάποια άσχημη οσμή, όμως ο ξένος μύριζε αφυδατωμένη σάρκα και σκόνη, κουρέλια που είχαν μείνει πολύ καιρό στον ήλιο, ταξίδι. Πρέπει να είχε καθεί για κάμποσες μέρες, κρινόντας από την αποστεγνωμένη,

λιπόσαρκη όψη του και τη μυρωδιά της σκόνης και του ήλιου πάνω του. Υπήρχαν κι άλλοι μώλωπες και σκισίματα στην πλάτη του και μια βαθυπράσινη σκιά γύρω από τον δεξιό του ώμο, αλλά ούτε τραύματα, ούτε αίμα. Τον γύρισαν πάλι απαλά και τον ξάπλωσαν ανάσκελα, κι ύστερα η Μαμάκε Ζαϊτούνι τον σκέπασε με τη σκισμένη κελεμπία και φώναξε στις γυναίκες να βγουν στην αυλή. Ψηλάφισε το πρόσωπό του, κι εκείνος βόγκηξε ξανά, ανοίγοντας τα θολά του μάτια.

«Δώστε του λίγο μέλι με ζεστό νερό», είπε, μιλώντας απότομα, όπως ήταν ο τρόπος της. «Ένα μέρος μέλι και τρία νερό σ' ένα φλιτζάνι του καφέ». Έριξε μια ματιά στη Ριάνα κι έπειτα κοίταξε αλλού, γιατί δεν είχε πιάσει το βλέμμα της. Όμως η Ριάνα ανταπέδωσε ειρωνικά τη ματιά της. Όχι εγώ, τη φαντάστηκε να σκέφτεται ο Χασανάλι. «Και αφήστε τον να κοιμηθεί. Δεν έχει τίποτα. Είναι εξαντλημένος και διψάει, αυτό είναι σίγουρο. Έχει μια άσχημη μελανιά γύρω από τον ώμο του, οπότε μπορεί να έχει σπάσει κανένα κόκαλο ή να έχει πάθει καμιά εξάρθρωση. Θα το δει ο Σπαζοπόδης. Πάω να ψήσω το ψωμί μου, το περιμένει ο κόσμος. Θα του φέρω λίγη σούπα αργότερα».

«Δεν είναι άρρωστος;» ρώτησε η Ριάνα γεμάτη δυσπιστία.

«Δε βλέπω κανένα σημάδι», είπε Μαμάκε Ζαϊτούνι. «Ούτε πυρετό, ούτε εξάνθημα, ούτε άσχημη μυρωδιά, ούτε διάρροια. Μπορεί ο ήλιος να τον έκανε να στεγνώσει και να ζαλιστεί. Λιμενκαούσα να κουμπία κιζουνγκουζούνγκου. Θα ξανάρθω αργότερα αφού του δώσεις το μέλι και αφού τον δει ο Σπαζοπόδης. Ξαναγυρίζω στο ψωμί μου».

Φαίνεται πως οι γυναίκες δεν είχαν πλέον ανάγκη τον Χασανάλι και έδιναν οδηγίες η μια στην άλλη ενώ η Μαμάκε Ζαϊτούνι ετοιμαζόταν να φύγει. Ο Χασανάλι απομακρύνθηκε απρόθυμα, ελπίζοντας ότι ο άντρας θα μιλούσε ή θα κοίταζε – τον ίδιο ή προς το μέρος του. Δεν του φαινόταν σωστό να τον

αφήσει στη φροντίδα άλλων ανθρώπων αφού εκείνος τον είχε βρει. Αλλά ο ξένος δεν μπορούσε να μιλήσει, ή τουλάχιστον δεν είχε βγάλει λέξη ως τη στιγμή που ο Χασανάλι μπήκε επιτέλους στο σπίτι για να πάει ν' ανοίξει το μαγαζί.

«Φωνάξτε με αν χρειαστείτε βοήθεια», είπε από μέσα. «Και, Μαλίκα, μην ξεχάσεις τον καφέ μου».

«Μάλιστα, αφέντη», είπε ναζιάρικα η Μαλίκα, σε μια παρωδία συμμόρφωσης και υπακοής.

Κάπως έτσι έφτασε ο Άγγλος Πιρς, προκαλώντας μεγάλη αίσθηση και ένα δράμα, την έκταση του οποίου δεν αντιλήφθηκε ποτέ πλήρως.

Ο Χασανάλι ήταν μικροκαμωμένος. Θεωρούσε τον εαυτό του μικρόσωμο και πίστευε ότι στα μάτια των άλλων φάνταζε κάπως γελοίος, στρογγυλός και υπέρβαρος. Όταν άρχιζαν τα πειράγματα, πάλευε ενάντια στο ρεύμα της ειρωνείας και των αστείων πασχίζοντας να διατηρηθεί στην επιφάνεια, κι έμενε σιωπηλός για να μην μπλέξει. Ζούσε σε μόνιμη κατάσταση επιφυλακής, απορροφημένος στον εαυτό του – και αφού περίμενε την κοροϊδία, ήταν μοιραίο να την υποστεί. Δεν μπορούσε να κρύψει το άγχος του, και οι άνθρωποι που τον γνώριζαν από γεννησιμιού του το διέκριναν επάνω του και του έκαναν πλάκα. Έλεγαν ότι είχε κάποια σχέση με το τζίνσι του, με την καταγωγή του. Οι Ινδοί είναι δειλοί, έλεγαν, τινάζονται με το παραμικρό, σαν νευρικές πεταλούδες. Ο πατέρας του, όμως, δεν ήταν ντροπαλός. Ήταν θερμοκέφαλος στα νιάτα του, τραγουδούσε, χόρευε και αλώνιζε στους δρόμους πότε με τον ένα και πότε με τον άλλο, παρότι ήταν Ινδός στο τζίνσι. Ο Θεός τον είχε κάνει έτσι, όχι η καταγωγή του, και ποιος ήταν αυτός για να διαφωνήσει. Αλχαμντουλιλάχ. Ο Χασανάλι είχε τα μάτια του ανοιχτά, πάντα επαγρυπνούσε μήπως και

μπλέξει σε μετράδες, και πίστευε ότι αυτό αρκούσε για να πορευτεί στη ζωή. Με τα χρόνια έμαθε τους ανθρώπους και απέκτησε κάποια σύνεση, αν και ούτε αυτή τον προστάτευε από προβλήματα. Έπαιρνε καλοδιάθετα τις κοροϊδίες τους, πείθοντας τον εαυτό του πως δεν έκρυβαν καμιά κακία, μονάχα κέφι και τραχιά φιλικότητα. Με τα χρόνια, υιοθέτησε επίσης μια επιεική ανωτερότητα απέναντι στους πελάτες και τους γείτονές του, παρό την ατολμία και την ανασφάλειά του. Ναι, ένας ανθρωπάκος ήταν, αλλά πανούργος. Μαγαζάτορας ήταν άλλωστε, και από τη φύση του τούτο το επάγγελμα έχει στη ρίζα του την εξαπάτηση. Να ξεγελάει τους πελάτες του, να τους κάνει να πληρώνουν περισσότερα απ' όσα περίμεναν ότι θα πληρώσουν, να τους δίνει λιγότερα απ' όσα υπολόγιζαν να πάρουν. Κι αυτό έπρεπε να το κάνει με τρόπους πλάγιους, ανεπαίσθητους, διόλου κραυγαλέους ή επιθετικούς. Όταν άκουγε για τα κόλπα και τις συμφωνίες που έκαναν οι έμποροι και για τα κέρδη που αποκόμιζαν, τον κυριεύε τρόμος και πανικός αλλά και φθόνος για τους τολμηρούς που το διακινδύνευαν. Κι έτσι, εκείνοι τον κοροΐδευαν κι αυτός τους έβαζε να πληρώσουν, λίγα τη φορά. Ήταν μια σύμβαση, πίστευε, σύμφυτη με τη δουλειά του εμπόρου.

Πότε πότε σκεφτόταν ότι τον κοροΐδευαν επειδή διέκριναν την ευχαρίστησή του κάθε φορά που τους εκμεταλλευόταν λιγάκι. Μακάρι να ήταν κάτι άλλο, φούρναρης ή ξυλουργός, κάτι χρήσιμο, σκεφτόταν. Όμως δεν ήταν τίποτα απ' αυτά, ένας μαγαζάτορας ήταν, όπως τόσοι και τόσοι. Μαγαζάτορας ήταν ο πατέρας του, και ο γιος του, όταν αποκτούσε, μαγαζάτορας θα γινόταν. Ανθρωπάκια.

Όταν άνοιξε το μαγαζί εκείνο το πρωί, τον περίμεναν τρεις πελάτες. Αναστατώθηκε βλέποντάς τους, παρότι ο ένας δεν ήταν παρά παιδί και οι άλλοι δύο οι νεαροί που είχαν κουβαλήσει τον τραυματισμένο Ευρωπαίο στο σπίτι του και τώρα πε-

ρίμεναν να τους πει το ευχαριστώ. Τόση ώρα σε περιμένουμε, είπαν οι νεαροί, και τώρα θα πάμε αργοπορημένοι στη δουλειά μας. Συνήθως άνοιγε το μαγαζί με την ησυχία του όταν γύριζε από τις πρωινές προσευχές στο τζαμί και δεν είχε φανεί ακόμα κανείς εκεί γύρω. Το να ανοίξει ήταν περίπλοκη υπόθεση. Η πρόσοψη του μαγαζιού έκλεινε με μια σειρά από χοντρές σανίδες, με φάρδος δυο παλάμες η καθεμία, δεκαοκτώ στο σύνολο. Έβγαλε τις πρώτες δυο σανίδες και εξυπηρέτησε το παιδί μέσα από το άνοιγμα. Μια κουταλιά γκι* και χαιρετίσματα στο σπίτι. Έδωσε από δέκα άννα σε κάθε νεαρό. Δέχτηκαν τα νομίσματα, αλλά δεν έλεγαν να φύγουν· έστεκαν μπροστά του, προσπαθώντας να πνίξουν κάποιο χαμόγελο. Ήταν καλά παιδιά, ο Σαλίμ και ο Μπάμπου. Κι αυτοί έρχονταν στο μαγαζί του σταλμένοι από τις μανάδες τους για κάποιο θέλημα, όπως το αγόρι που του είχε πουλήσει την κουταλιά το γκι, και πιθανότατα θα ήταν πελάτες του ώσπου να πεθάνει. Τους έδωσε κι άλλα είκοσι άννα, δέκα στον καθένα, κι έπειτα λίγα ακόμα προτού φύγουν, ευχαριστημένος κατά βάθος που τον είχαν αναγκάσει με τον τρόπο τους να φανεί γενναιόδωρος. Επειδή οι πάντες τον θεωρούσαν πιο πλούσιο απ' ό,τι ήταν, έπαιρναν για τσιγκουνιά την προσπάθειά του να κάνει οικονομία. Ήταν τρομερό να σε θεωρούν φιλάργυρο, έναν αμαρτωλό που παράβαινε την εντολή του Θεού για φιλευσπλαχμία. Όσοι ευημερούσαν έπρεπε να είναι γενναιόδωροι με όσους είχαν ανάγκη, έλεγαν οι γραφές. Οι άνθρωποι πλήρωναν τα λιγοστά τους άννα και τις ρουπίες τους σ' έναν μπακάλη που περιστοιχιζόταν μέρα νύχτα με βουνά από τα

* Ghee: Αγελαδινό βούτυρο που έχει υποβληθεί στη διαδικασία της διαύγασης (θέρμανση σε χαμηλή θερμοκρασία ώστε να διαχωριστεί το λίπος από τον ορό και τα στερεά κατάλοιπα του γάλακτος και στη συνέχεια απομάκρυνσή τους με ξάφρισμα).

αγαθά που λαχταρούσαν, οπότε φαντάζονταν ότι το μόνο που έκανε ήταν να μαζεύει λεφτά. Αυτό δεν έλεγαν άλλωστε για τους μπακάληδες; Ότι ζούσαν σαν ζητιάνοι κι έκρυβαν τα πλούτη τους σε μια τρύπα στην πίσω αυλή.

Ο Χασανάλι έβγαλε τις υπόλοιπες δεκαέξι σανίδες μία μία και τις στοίβαξε έξω από το μαγαζί. Έπειτα αφαίρεσε από τους μεντεσέδες τους και τα πλαϊνά φύλλα, τα ακούμπησε στην κορυφή της στοίβας και στη συνέχεια αράδιασε τα εμπορεύματα στις συνηθισμένες θέσεις τους. Κι έπειτα στήθηκε στη μέση, ανάμεσα σε δοχεία κάθε μεγέθους, δοχεία για το λάδι, για το γκι, για τα μπαχαρικά, ανάμεσα σε ψάθινα καλάθια με φακές, φασόλια και χουρμάδες, ανάμεσα σε σακιά με ρύζι και ζάχαρη. Όλα αυτά ήθελαν χρόνο. Όταν επιτέλους όλα ήταν στη θέση τους, η σκέψη του πήγε στον καφέ που του είχε υποσχεθεί η Μαλίκα μαζί μ' ένα κουλούρι, ίσως, ή ένα κομμάτι ψωμί. Στράφηκε στον άντρα που ήταν ξαπλωμένος κάτω από το στέγαστρο στην αυλή του. Ένωσε ένα σφίξιμο στην καρδιά, ένα αίσθημα αδυναμίας. Τι σόι άνθρωπος θα άφηνε το σπίτι του για να περιπλανηθεί στην ερημιά χιλιάδες μίλια μακριά; Έδειχνε αυτό θάρρος ή κάποια τρέλα; Τι υπήρχε εδώ που ήταν ανώτερο απ' αυτό που είχε αφήσει πίσω; Ο Χασανάλι δεν μπορούσε να φανταστεί ποια παρόρμηση τον έσπρωχνε, τι τον έκανε να επιθυμεί την περιπλάνηση. Ήταν άραγε ανόητος που είχε αφήσει έναν άγνωστο άνθρωπο, χωρίς φωνή και χωρίς όνομα, στο σπίτι με την αδελφή του και τη γυναίκα του; Αν τυχόν γινόταν βίαιος και επιχειρούσε το αδιανόητο, η αμέλεια του Χασανάλι θα ήταν ασυγχώρητη. Στάθηκε στην πόρτα που οδηγούσε από το μαγαζί στο εσωτερικό του σπιτιού και φώναξε τη Μαλίκα. «Γρήγορα, γρήγορα, έλα εδώ τώρα».

«Έρχομαι, έρχομαι, φέρνω τον καφέ σου», του απάντησε με τη φωνή πνιγμένη πίσω από τα σακιά και τα σεντούκια που ήταν παραταγμένα σ' όλο το μήκος του διαδρόμου προς το σπίτι.

«Έλα τώρα», φώναξε επιτακτικά, αν και ήδη ένιωθε καθησυχασμένος ακούγοντας τη φωνή της. Δεν έμοιαζε τρομαγμένη· ωστόσο ο Χασανάλι ήθελε να βιαστεί η Μαλίκα, για να της πει να προσέχει, για να την προειδοποιήσει για τον κόσμο που εκείνη δε γνώριζε. «Τι γίνεται;» τη ρώτησε όταν εμφανίστηκε, φέροντας μια κανάτα καφέ κι ένα ψωμάκι από κεχρί τυλιγμένο σ' ένα πεσκίρι. «Τι συμβαίνει στο σπίτι;»

«Λοιπόν άκου, αποκαλύφθηκε πως είναι δαίμονας που έχει πάρει τη μορφή ανθρώπου», είπε η Μαλίκα από την πόρτα. Στεκόταν εκεί, με το κεφάλι ακάλυπτο, και κοίταζε με τρομαγμένα μάτια τον Χασανάλι. «Μόλις του έδωσε η Ριάνα μια γουλιά νερό με μέλι, μεταμορφώθηκε σε ρουκ*, και τώρα είναι κουρνιασμένος στη στέγη και περιμένει ποιος από μας θα σωριαστεί νεκρός για να του κλέψει την ψυχή του».

«Άσε τις βλακείες», είπε ο Χασανάλι, αν και του άρεσε που τον πείραζε η Μαλίκα. «Δεν μπορεί να είναι ρουκ. Σ' το έχω ξαναπεί, τα ρουκ έχουν όνομα, όχι όμως σώμα, οπότε δε γίνεται να κουρνιαζουν στις στέγες». Επιπλέον, το ρουκ είναι το άφθαρτο πνεύμα που εγκαταλείπει το σώμα μετά τον θάνατο, όχι ο κλέφτης των ψυχών. Ο μζούνγκου τους ήταν ένα σώμα χωρίς όνομα, επομένως δεν ήταν ρουκ. Εκείνη δεν του έδινε σημασία και επαναλάμβανε στραβά όσα της έλεγε μόνο και μόνο για να τον πειράξει. Τον πείραζε πολύ όταν ήταν οι δυο τους. Ένα από τα κρυφά τους παιχνίδια ήταν να τον μαλώνει η Μαλίκα, κι εκείνος να τη γεμίζει συγγνώμες και χάρδια. Από τότε που μπήκε στη ζωή του, τα πάντα είχαν μεταμορφωθεί.

«Τότε τι λες να συμβαίνει;» τον ρώτησε. «Ο μζούνγκου είναι ξαπλωμένος στην αυλή, βογκάει, πίνει μια γουλιά όταν του τη δίνει η Ριάνα, του τρέχουν τα σάλια και ρεύεται σαν μωρό.

* Πνεύμα (αραβικά στο πρωτότυπο).

Υπάρχουν έρωτες που, ακόμα κι όταν σβήσουν, σημαδεύουν με τις επιπτώσεις τους ολόκληρες γενιές. Ιδίως όταν είναι μυστικοί, παράνομοι, καταδικασμένοι. Στο αριστουργηματικό μυθιστόρημα του νομπελίστα συγγραφέα, ένας τέτοιος έρωτας ξεκινά τις μέρες της ακμής της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και εξακολουθεί να αντηχεί ως την επαύριο της ανεξαρτησίας της Αφρικής.

Ένα πρωινό του 1899, ένας Άγγλος, ο Μάρτιν Πιρς, βγαίνει τρεκλίζοντας από την έρημο σε μια παραθαλάσσια πόλη της Ανατολικής Αφρικής και καταρρέει στα πόδια του Χασανάλι, ενός ντόπιου καταστηματούχου. Όταν η αδελφή του Χασανάλι, η όμορφη και απογοητευμένη Ριάνα, περιθάλλει τον Πιρς, γεννιέται ένας έρωτας με συνέπειες που θα επεκταθούν στο μέλλον όταν θα φουντώσει μια άλλη παράνομη σχέση, με εξίσου απρόβλεπτες και δραματικές επιπτώσεις. Σ' αυτή την οδυνηρή και αριστοτεχνικά υφασμένη ιστορία, ο Αμπντουλραζάκ Γκούρνα δραματοποιεί με έξοχο τρόπο την ατομική, κοινωνική και πολιτική κληρονομιά της αποικιοκρατίας.

**Ένα θαυμαστό επίτευγμα... Μια σοβαρή καταβύθιση
στη φύση του έρωτα, της φυλής και της αυτοκρατορίας.
SAN FRANCISCO CHRONICLE**

**Ο Γκούρνα γράφει υπέροχα. Η σύντομη σχέση ανάμεσα
στον Αμίν και την Τζαμίλα βάζει φωτιά στις σελίδες.
LOS ANGELES TIMES BOOK REVIEW**

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 26619